

АРТЪР СЕЛИНГЗ ПРОТЕГНАТА РЪКА

Превод от английски: [Неизвестен], —

chitanka.info

— Добро утро, мистър Грант — поздрави го доктор Майер. — Радвам се да ви видя тук.

— Добро утро — промърмори Грант, отпускайки се в предложеното кресло. — Наистина, не мога да кажа същото и за себе си.

— Мога да ви разбера — меко каза лекарят.

— Но след като съм вече тук — така да бъде, питайте дали съм ревнувал баща си.

— Вие смятате, че всеки опит за самоубийство е непременно свързан с такъв род неща? — усмихна се психиатърът.

— Не, не считам. Но нима с това не започват вашите колеги? Вие сте като юристите — усложнявате всичко, за да има повече работа. А все едно няма да се доберете до нищо. Бих могъл и сам да ви разкажа всичко, но за какво? Все едно не можете да ми помогнете. Никога не бих дошъл при вас, ако не ме беше заставил съдът.

Доброжелателните кафяви очи на психиатъра гледаха Грант със съчувствие. Когато той накрая млъкна, доктор Майер каза:

— Аз ви разбирам, мистър Грант.

— И не мислете — сега Грант почти крещеше, — че щом ме е изпратил съдът, се нуждая от нечия благотворителност! Дайте ми сметката, когато свършите, и аз ще ви платя изцяло!

— Благодаря — с усмивка отговори психиатърът, — да имаше повече такива пациенти. Но работата не е в това. Без вашата помощ аз няма да мога да направя за вас почти нищо. Ще трябва да напиша на картон ви: „Отказва се от лечение“ и ще ви настанят в психиатрична болница. Ще ви настаня не аз, а законът — за да ви предпази от самия себе си. Разбирате ли това?

Грант го гледаше недоверчиво. Изведнъж лицето му трепна и той прикри очите си с ръце.

След това отдръпна ръце от лицето си и каза:

— Вие спечелихте. Извинете ме, за бога; този нагъл субект, който току-що разговаряше с вас, в действителност съвсем не съм аз.

— Зная. Видях, че това е само маска — ние всички я носим.

— А ако се е срастнала и не можеш да се избавиш от нея? — с горчивина попита Грант. — Ето къде е моята беда. Та нали аз... — запъна се той. — Извинете — навярно искате вие да питате.

— Не-не, говорете! Изхвърлете от главата си представата, че уж ние, психиатрите, сме склонни да усложняваме всичко. Разбира се, може да се окаже, че разказаното от вас няма пряко отношение към истинските ви трудности... но ще видим. Говорете, моля ви.

— Добре, но моят разказ ще ви покаже колко малко общо имам с този грубиянин, когото видяхте преди малко. Преуспяващ бизнесмен, енергичен спекулант — всичко това е лъжа! Знаете ли кой съм аз всъщност? Човек, предал себе си. Човек, изживял живота си напразно.

— Никой не живее напразно. — Погледът на психиатъра се плъзна по разтворената пред него папка. — Агент по продажбата на печатарска апаратура — нима това не е полезна, необходима на обществото работа?

— Оставете, налага ми се да слушам това на всеки банкет.

— Но нима това не е вярно?

Грант сви рамене.

— Да — за тези, които вярват в него. Но не и за тези, които биха могли да постигнат в живота нещо наистина забележително.

— Наистина забележително? Какво имате пред вид?

— Например, да станеш художник.

— Разбирам. Но не ви ли се струва, че това е неизбежно следствие от направения избор — да чувствуваш понякога, че си избрал невярно пътя?

— Аз не чувствавам — аз знам. И това не е мимолетно усещане — аз го изпитвам вече много години и то се засилва все повече. В началото, когато още си пробивах път, то не ме тревожеше особено. Но сега, когато постигнах нещо и имам все повече свободно време за размисъл, мога да се огледам в света, който сам създадох за себе си, и ми се повдига от него, от неговата пустота, от неговата абсолютна, дяволска безсмисленост.

Докторът кимна съчувствено:

— По всяка вероятност, вие наистина много сте искал да станете художник. Какво ви попречи?

— Какво пречи на цветето да израстне върху камък? Като че ли нищо не ми пречеше, освен бедността. Бедност истинска, отчаяна. Баща ми не беше кой знае какъв работник. Често боледуваше — така, във всеки случай, наричаше своето състояние. Заплатата му стигаше само за пиене. Като си пийнеше — и се „разболяваше“ отново. Не го

интересуваше нищо освен пиенето. За него нямаше разлика между една картина и... каквото и да е друго. Той знаеше едно: за да се занимаваш с изкуство, трябва платна, бои и четки, а те струват пари. Е, а майка ми... тя работеше толкова, че не ѝ оставаха сили за нищо друго.

— А в училище нима не ви поощряваха?

Грант презрително се разсмя.

— Ама че въпрос! Вие ходили ли сте някога в безплатно градско училище? От онези, които имаше по-рано? В тях миришеше на евтин сапун, класовете бяха препълнени, а учителите получаваха мизерна заплата. Рисувахме столове, поставени един върху друг, и цветя. Учителят по рисуване беше убеден, че изкуството — това е точното копиране. Аз и сега го виждам пред себе си: глух, с огромни черни обувки, а от носа му стърчат косми. Съдейки по всичко, той се мислеше за много добър преподавател, но аз го ненавиждах. Веднъж се опитах да нарисувам цветята такива, каквито ги възприемах, и учителят ми писа единица! И още добави, че ако не били добре наложените бои, не съм заслужавал и единица. А след това показа работата ми на класа и всички се смяха.

Грант прикри очите си с ръка. Когато я отпусна, тя трепереше.

— Толкова години минаха, а досега ми е болно, като си спомня.

— Такива неща нараняват понякога много силно — каза тихо лекарят.

— Ако беше само това! Щях да намеря все някакъв изход. След онзи случай започнах да рисувам така, както искаше учителят, но не особено прилежно, под възможностите си — не исках да ме дава за пример като разкаял се грешник. Но в къщи рисувах предметите такива, каквито ги виждах, и влагах в това занимание цялата си душа. Аз знаех твърдо: когато порасна, ще стана художник. Не можех да си представя нищо друго. Нито боксьор, нито машинист — само художник! Аз никому не казвах — а и нямаше на кого — но се канех да стана художник и нищо друго.

Той въздъхна и отзвукът на тежката въздишка премина през настъпилото мълчание, като че през годините, изминали от онова далечно време.

— Но аз не станах художник. Веднага след училище започнах работа — парите не стигаха. Опитах се да слагам настрана поне малко за платно и други принадлежности за рисуване, но винаги се налагаше

отделените пари да похарча за нещо друго. За изкуството оставаше все по-малко и по-малко и накрая бях принуден да прекратя съвсем заниманията си с живопис. Не помня да съм съжалявал тогава за това. Реших — каквото бъде, такова. Тогава аз се стремях да се измъкна на всяка цена от нищетата. Повдигаше ми се от бедността — от нейния вид, зловоние, от нейния отвратителен вкус. Казах си: по-късно ще мога да се заловя отново с изкуство. Но това така и не стана...

— Но вие сте само на... позволете, на колко сте години? Петдесет и четири. Още не е късно, няма не е така? В края на краищата, Гоген и баба Мозес също започнаха не толкова млади.

— Как не разбирате? Изчезна виждането — изтриха го четиридесет години покупко-продажби, сметки, гонене на печалба. Не мислете, че не се опитвах да започна отново — опитвах се: с часове, дни, даже седмици. Но преди четиридесет години се беше случило непоправимото — аз имах дар, имах свое виждане, и ги бях убил. И най-обидното е, че знам: при други обстоятелства бих постигнал успех. Но около мене беше пустота. Да имаше поне една дума на одобрение, поне един глас да беше казал, че аз не трябва да оставям изкуството — но нищо подобно не ми се случи да чуя. А детето трудно запазва мечтата си, когато всички наоколо твърдят: това е лудост.

— Разбирам.

— Ето защо вие не можете да ми помогнете с нищо — тъжно каза Грант. — Нито вие, нито някой друг. Не може да ми се помогне, след като сам се предадох. Излиза, че съм едновременно и жертвата, и убиецът.

Лекарят се отдръпна в креслото и мълчаливо загледа тавана.

— Това е и цялата история — каза Грант. — При желание можете да я изтъквате по своему, но аз точно знам, че това е светата истина. И затова има само един изход — този, от който не успях да се възползувам.

Психиатърът премести погледа си върху Грант.

— Може би сте прав — каза той, изговаряйки ясно всяка дума. — Прав в първото си твърдение. Депресия, съпроводена от стремеж към самоубийство, предизвикват понякога и далеч по-малко важни причини. Но що се отнася до второ ви твърдение, то тук се заблуждавате. Не е изключено, че има изход. Да допуснем... А какво, ако ви се представи възможност отново да изберете жизнения си път?

— Но нали обясних — вече е късно.

— Сега — да. Но вие казахте, че би било достатъчно да чуете в детството си поне една дума на одобрение. Не искате ли да се върнете назад, за да кажете сам на себе си тази дума?

Очите на Грант се опулиха от удивление.

— Чуйте, ако това е нов вид шокова терапия, в дадения случай смело можете да забравите за него.

— Аз говоря съвсем сериозно.

— Но тогава това вече не е психотерапия, а пътешествие в миналото!

— Точно така.

— Но това е най-чиста фантастика!

— Съвсем не, уверявам ви. Мога да ви върна в детството и вие ще срещнете там самия себе си.

— И къде е вашата машина на времето? — насмешливо попита Грант, оглеждайки с поглед стаята.

— А за да се премине от днешния ден в утрешния, непременно ли ви е нужна такава машина? Нишката на вашето време е изпредена от личния ви опит. Вие я изградите сам и можете да се върнете по нея назад, ако ви дам възможност да направите това с помощта на едно лекарство.

Майер кимна.

— Но как ще успея да изменя миналото? Та нали никакъв препарат не е в състояние да ме пренесе там физически. По какъв начин ще мога да изменя каквото и да е?

Психиатърът се усмихна.

— Мистър Грант, нали сам вие сте се опитвали някога да изобразявате действителност, недостъпна за зрението на другите. Времето е не по-малко реално от самата реалност, то е, ако може така да се каже, свръхреално. Нима вие не признавате реалността на спомените само за това, че те не се поддават на физическо измерване? А надеждите и опасенията за утрешния ден? И ако сега вчерашният ден е само сън за вас, то какво е бил той вчера? Но обяснението на всичко това би ни завело твърде далеч, а и освен това аз сам не го разбирам много добре. Моля ви само за едно нещо — да ми повярвате.

Погледът на Грант се срещна с погледа на Майер, но психиатърът не сведе очи. У Грант изчезна страхът да стане жертва на

мистификация, отстъпвайки място на надеждата, а тя на свой ред отново се смени със страх, но вече друг.

— Съществуват някои противоречия — заговори той. — Помня, четох статия за парадоксите, свързани с пътешествията във времето. Ако бих се върнал назад и изменил течението на своя живот, значи, не бих се появил при вас, а тогава и не бих се върнал назад. Получава се порочен кръг.

— Нищо подобно. Вие дойдохте при мен — и това е неоспорим факт. Връщайки се назад, вие ще преминете жизнения си път в обратна посока. Ако постигнете това, към което се стремите, то от момента, когато това стане, за вас ще започне нов живот. И тогава нашата среща ще се случи на този път, към началото на който ще се върнете, а не на този, по който ще тръгнете от момента на връщане в миналото.

— Но... такъв, какъвто съм ли ще се върна отново тук? Тоест няма ли да се появи вместо мене един от двойниците, единият от които е вече идвал при вас, а другият не би имал за какво да идва?

— Не — просто вие, такъв, какъвто сте, ще станете такъв, какъвто би трябвало да бъдете. Вие сте единствен, друг няма, с изключение на ситуацията, когато се отправяте в миналото и срещате себе си като млад. Но нали дори при обикновеното течение на времето ние запазваме възможността да влияем върху хода на нашия живот?

— Ако... ако аз се върна назад и изменя хода на своя живот, няма ли да се измени от това после и всичко останало, поне малко? А с времето последствията могат да станат огромни.

— На самите себе си ние се струваме толкова важни — с половин глас, като че говорейки на себе си, каза психиатърът. — Всеки от нас си мисли, че от постъпките му зависи съдбата на целия свят.

— „И малкото камъче обръща колата.“

Майер се усмихна.

— Това не трябва да ви тревожи. Мисля, че няма да бъдат нито спечелени, нито загубени никакви битки — освен вашата собствена.

— Много е фантастично всичко! — с нервен смях каза Грант. — Ако се получи, вие никога повече няма да ме видите, аз няма да мога да ви платя хонорара и може би въобще ще живея на другия край на света. Така ли е?

Лекарят се засмя.

— Тогава най-добре ще бъде да ми платите веднага.

Грант извади от джоба си чекова книжка, отвори я и изведнъж замря:

— Но... моето второ „аз“ навярно няма да има сметка в същата банка? Или ще има? Дявол да го вземе, съвсем се обърках!

— Аз се пошегувах — да оставим хонорара на мира. Честно казано, това лечение е съвсем ново и възможността да го приложим вече само по себе си е награда за лекаря. Може би вече разбрахте, че съдът не случайно ви насочи именно към мене, а не към някой друг лекар. И така, съгласен ли сте?

Грант сведе поглед към пода и се усмихна пресилено.

— Съгласен съм.

— Чудесно. Легнете моля на кушетката и си запретнете ръкава.

Да, всичко беше точно такава, каквото го помнеше. Училището също, само че сега изглеждаше по-малко — но това е съвсем

естествено.

Пред бакалничката срещу училището той забави крачка. На витрината, както винаги, се издигаха купчинки евтини бонбони в ярки опаковки. Той погледна часовника си — четири и двадесет и пет, след пет минути децата ще започнат да излизат от училище. Подчинявайки се на внезапен порив, той влезе в магазина, като се наведе, за да не се удари в горния праг.

Да, пред него е пак старият... че как се казваше? Сети се — Хъгърти! Истински, жив?

Грант поиска бонбони, но изведнъж го прониза тревожна мисъл — и мистър Хъгърти, вече протягайки пакета, с удивление забеляза, че купувачът е наредил на дланта си дребни пари и ги прехвърля, внимателно разглеждайки всяка монета. Като намери накрая достатъчно стара, с която да може да плати, Грант въздъхна с облекчение. „И малкото камъче...“ Взе протегнатия му пакет бонбони. Мисълта, пронизала го току-що — че болшинството монети в джоба му не са отсечени още — освети като лъч на прожектор фантастичността на всичко, което ставаше.

Но всичко се размина! Той пъкна бонбон в устата си и излезе на улицата. Прекалено сладкият и мазен до втръсване вкус се оказа напълно реален. И като си помисли само — тази гадост някога му е харесвала!

С шум и викове от училището се изсипаха дечурлига. Грант отстъпи настрана, за да даде път на тази лавина и зачака в сянката до стената на училищната сграда.

Младият Джими Грант излезе един от последните. Вървеше сам. Възрастният Грант помисли като в сън, че ако би срещнал случайно себе си, никога не би се познал. Би отминал, без да му дойде наум, че това е самият той. А и сега той позна себе си повече по яркозелената фанелка, получена от някаква благотворителна организация. От миналото (или от настоящето?) изплува споменът — колко не обичаше да носи тази фанела.

Грант пристъпи напред:

— Виж какво!

— Какво? — обърна се момчето.

Грант изведнъж се смути.

— Е-е... може ли да те изпратя?

Момчето го погледна с подозрение. Грант мислено се наруга за неестествения си тон. Та нали непрекъснато предупреждаваха децата да не разговарят с непознати. Майка му предупреждаваше и него, това момче, вървящо сега по улицата, която така добре помнеше Грант — човекът, догонващ момчето и крачещ сега редом с него.

— Ето вземи — заговори той, като се мъчеше да не покаже колко се вълнува — искаш ли бонбони?

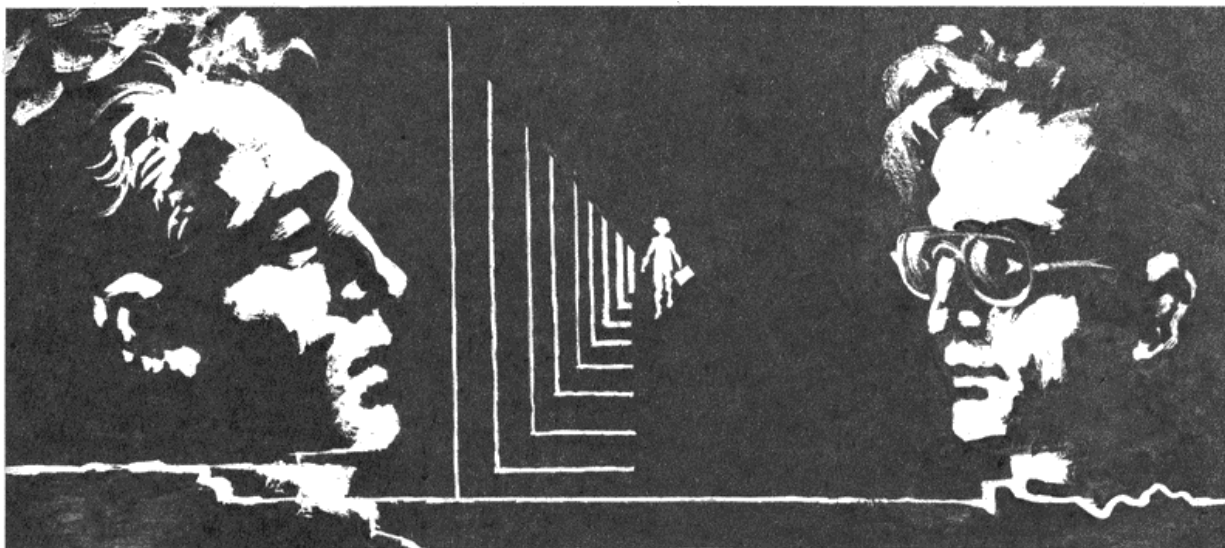
Момчето погледна пакета. Изкушението беше твърде голямо — рядко можеше да си купи бонбони.

— Благодаря — отговори то. — Любимите ми.

— Знам — каза Грант и прехапа устни, като видя как учудено го погледна момчето. — Тоест... и на мене са ми любими. Вземи си още. Вземи целия пакет.

— Но нали и вие ги обичате?

— Нищо, ще си купя още, ако искам.

Когато стигнаха до ъгъла, момчето вече разказваше за заниманията си с живопис. За да постигне това, Грант го запитва с какво обича да се занимава и, без да дочака отговор, изказа предположение, че вероятно рисува.

— Как се досетихте? — от учудване момчето широко разтвори очи.

На Грант кой знае защо изведнъж му стана неудобно — като че го уличиха в измама.

— Ти имаш вид... като на момче, което се занимава с нещо такова, творческо — каза той, отчаяно убеждавайки себе си, че това не е измама, а точно обратното — поправяне на несправедливостта.

— Вие художник ли сте? — развълнувано възкликна момчето.

— Не — отговори Грант и собствените думи му прозвучаха като идващи някъде отдалеч. — Но винаги съм искал да бъда. Цял живот съжелявам, че не станах художник.

— А защо не станахте?

— Защото считах... друго е по-важно. Но по-важно от това на света няма. Разбираш ли? Дори ако ти е трудно, дори ако ти се надсмиват.

— Наистина ли мислите така?

Момчето го гледаше с възторг и благодарност.

Грант се извърна.

— Нещо... нещо не е наред ли? — разтревожи се момчето.

— Не, няма нищо — отговори Грант, обръщайки се отново към него. — Бих искал да погледна твоите работи. Ще ми ги покажеш ли?

Момчето се изчерви:

— Вие пък, това не е истинска живопис! Тоест... засега не е.

— Но ти си още много млад. Е, как? Ще ми ги покажеш ли?

— Баща ми е сега в къщи, а той не обича чужди хора.

— А ти изнеси рисунките. Ще те почакам тук, на ъгъла.

— Добре.

Момчето се върна след две минути с връзка големи листове под мишница. Грант ги взе с трепереща ръка — не беше в състояние да преодолее вълнението си. Тези работи, собствените му безценни опити за самоизява, много отдавна бяха захвърлени, забравени, унищожени. А сега...

Грант разтвори вързопа.

— О! — каза той.

Момчето повдигна очи, погледна го отдолу нагоре и ъглите на детската уста се отпуснаха от внезапно разочарование.

— О! — изменяйки тона си, повтори Грант.

Той бързо прелисти останалите рисунки. Те съвсем не бяха такива хубави, каквито ги помнеше. Но това е, навярно, неизбежно —

разминаване на спомените с действителността. В края на краищата, за дванадесетгодишно момче никак не е лошо.

— Не ви ли харесват? — разтревожено попита момчето.

— Ама защо, много ми харесват! Според мен са превъзходни. — Грант отново бе обхванат от чувство за вина, само че този път още по-остро. С усилие на волята си той го прогони. — Трябва да продължаваш да работиш — имаш талант.

В този момент от прозореца над тях се раздаде добре познат му глас и към тях с момчето погледна надолу също толкова познато лице. Грант повдигна глава и видя отдавна умрелия си баща. И момчето гледаше към него, но със страх.

— Какво правиш там? — извика грубо бащата.

— Аз само... сега идвам — и момчето обърна гръб на Грант.

Бащата изгледа втренчено Грант и се отдръпна от прозореца.

— Довиждане — каза момчето, — трябва да вървя.

— Добре — каза Грант, а после изведнъж заговори настойчиво, с трескава припряност:

— Но помни какво ти казах! Не трябва да изоставяш заниманията си с живопис — не трябва, чуваш ли? Аз тук само... минавам, повече няма да се появя. Така че обещавай ми, че няма да спреш да се занимаваш. Обещавах ли?

— Обещавам — отговори момчето. — Честна дума.

И вече скривайки се в тъмнината на входа, се обърна и каза:

— Благодаря за бонбоните.

И изчезна.

Грант постоя секунда, гледайки след него, а после се обърна и тръгна от тази улица, от своето минало към тъмнината на бъдещето.

Той видя над себе си кафявите очи на доктор Майер. Трябваше му известно време, за да разбере къде е и какво става с него. След това...

— Но аз не трябваше да бъда тук! — възкликна той, повдигайки се и сядайки на кушетката. — Това е някакъв трик!

— Но нима не прекарахте известно време в миналото?

— Да-да. Не. Не зная, дявол да го вземе! Като че бях. Но това не доведе до нищо — аз съм същият както преди.

— Сигурен ли сте?

Грант безпомощно сви рамене.

— А паметта ви? — тихо каза доктор Майер. — Надникнете в своята памет.

— Почакайте. Да, вярно! Странно. Като че гледам нещо едновременно от две страни, като от едната виждам — току-що срещнах момчето, излизащо от училище. А от друга страна — спомням си как преди четиридесет години ме спря непознат човек... и ме почерпи с бонбони. Ясно си спомням всичко. — Той се разтрепери. — Колко страшно е това!

— Надявам се това доказва, че не е имало никакъв трик?

— Не зная, може би. Но спокойно би могло да бъде и нещо друго. Например, препаратът ме е упоил, разговарял съм сам със себе си, като на сън, и съм заровил някъде дълбоко в съзнанието си лъжлив спомен. Всичко ми изглежда като истинско, но...

Внезапно Грант замълча. Облиза устни и отново усети сладникавия до втръсване вкус на бонбоните.

— Слушам ви — каза психиатърът.

— Не зная... Може би имате право. Но защо тогава не съм се изменил? Ако не се брой този спомен, съм същият, какъвто съм бил винаги. А може и да съм се променил в нещо, но не дотолкова, че да има значение. Иначе не бих се намирал тук.

— Имах някога един болен, страдащ от мания за преследване — каза докторът. — Считаше се за непризнат гений.

— Какво отношение има това към мен?

Психиатърът се усмихна.

— Казах му, че такива неща не се случват. Нито един човек не може да каже: „Аз съм гений, на когото не дават да се развие.“ Геният може да каже: „Някога се опитаха да ми попречат“ — само толкова. Самата природа на гениалността е такава, че да не се развие геният е невъзможно.

— И все пак не разбирам какво общо... — Грант се запъна. — Тоест, според вас, дори при такова поощрение... просто у мене не е имало необходимото? — Той срещна погледа на Майер и клюмна. — Да, сега си спомням. Спомням си, как се въодушевих, когато непознатият ми каза да не изоставям живописата. И аз му обещах, че няма — обещах му, аз самият. — Той конвулсивно хвана психиатъра за

ръкава. — Но аз трябва, непременно трябва да постигна това! Можете ли да ме върнете там още веднъж?

— Мога. Но... вие продължавате ли да мислите, че това има смисъл?

Грант като че ли се канеше да каже нещо, но само сви рамене и смутено поклати глава.

— Дори при втори опит — каза лекарят — не бихме изменили вселената в достатъчна степен. Сега разбирате ли? Ние правим същите грешки, избираме същия този погрешен според нас курс. Само че това съвсем не са грешки и курсът не е бил погрешен. И едното и другото е единственото, на което сме били способни...

Грант рязко вдигна глава:

— Но в такъв случай ние сме просто марионетки! Излиза, че нямаме свобода на избор. А нали вие ми казахте, че имаме възможност да изменяме живота си?

— Да, имаме такава възможност — в границите, които установява за всеки от нас собствената ни личност, и в границите, които сами установяваме за себе си. Ако успеем да излезем от тези граници, значи вече сме излезли от тях.

— Д-да... Като че ли разбирам.

Грант с мъка, олюлявайки се, се изправи на крака.

— Как се чувствувате? — попита лекарят.

— Тъжно и скучно ми е — но на устните на Грант вече се появи усмивка. — Странно, но... няма го вече това тъжно чувство, което имах по-рано. Сега чувствавам... как да кажа? Като че от раменете ми е паднал тежък товар. И ето колко интересно: когато идвах при вас, аз само предполагагах, че не съм удържал някога дадената на себе си дума, а сега знам това със сигурност — аз си дадох обещание, но не можах да го изпълня. Наистина. Това би трябвало да ме огорчи, но аз кой знае защо се чувствавам дори по-добре.

Доктор Майер сложи ръка на рамото му:

— Просто сте се освободили от чувството, че носите вина пред самия себе си. Мислили сте, че сте си дали обещание и не сте могли да го изпълните и оттук — чувство за вина. Е, а сега знаете, че да се изпълни това обещание е било невъзможно.

Неочаквано Грант се засмя:

— Вие предвиждахте това. Ето защо не се тревожехте за хонорара. Вие сте знаели, че все едно — ще се върна при вас.

В очите на доктора блесна весело огънче:

— Да, предвиждах. Аз ви казах, че това лечение е ново, но вие не бяхте първият.

— И с другите ли се случи същото?

Майер тихо се разсмя.

— Преди вас имаше само един и с него се случи точно същото. Като дете той мечтаеше да стане знаменит пианист... а стана психиатър.

Разказът е публикуван в списание „Космос“, брой 4 от 1980 г.
Илюстрации: з.х. Иван Кирков

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.